

Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

---

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 6 februari 2003 berett bl.a. konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2002/03:25 Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken jämte motioner som väckts med anledning av skrivelsen. För konstitutionsutskottets del har särskilt uppmärksammat ett motionsyrkande om synskadades möjligheter att personrösta (motion 2002/03:So21 yrkande 20).

Konstitutionsutskottet vill framhålla att motioner som specifikt avser funktionshindrades möjligheter att delta i val på samma villkor som andra har väckts under allmänna motionstiden 2002 och hänvisats till konstitutionsutskottet för beredning. Bland dessa motioner finns yrkanden av samma innebörd som det nu väckta om synskadades möjligheter att personrösta. Utskottet avser att behandla dessa motioner i ett betänkande om vallagsfrågor under hösten 2003. Med anledning av yrkanden i motion 2002/03:So23 vill utskottet också nämna att en motion om programtextning i TV 4 har behandlats i utskottets betänkande 2002/03:KU25 Massmediefrågor samt att bl.a. bemötandefrågor behandlas i utskottets betänkande 2002/03:KU23 Statlig förvaltning.

Skrivelsen

Riksdagen beslutade i maj 2000 om en nationell handlingsplan för handikappolitiken (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000: 240). Handlingsplanen sträcker sig fram till år 2010 och spänner över alla samhällsområden. Den skall ses som ett avstamp för ett mer strukturerat och samhällsövergripande sätt att arbeta för att förverkliga de handikappolitiska målen om vilka det råder bred politisk enighet.

I skrivelsen redogör regeringen för hur arbetet med att genomföra handlingsplanen utvecklats efter riksdagens beslut i maj 2000. Skrivelsen bygger enligt regeringen, liksom handlingsplanen, på en överenskommelse mellan

den socialdemokratiska regeringen och Vänsterpartiet och är en första avstämning mot handlingsplanen. I skrivelsen redovisas de åtgärder som framför allt regeringen men också statliga myndigheter och andra aktörer gjort och gör för att aktivt driva utvecklingen inom politikområdet framåt. Det framgår också vilka insatser som regeringen avser att prioritera de närmaste åren, dels genom fortsatt reformarbete, dels genom styrning av de statliga myndigheterna.

Handlingsplanen

De nationella målen, som har FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet som grund, samt arbetets inriktning och prioriterade arbetsområden som utgör delar av handlingsplanen framgår av följande tabell i skrivelsen.

Nationella mål för handikappolitiken	Det handikappolitiska arbetets inriktning	Prioriterade arbetsområden (delmål)
En samhällsgemenskap med mångfald som grund.	Förebygga och bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder.	Förbättra bemötandet.
Att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet.	Identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder.	Skapa ett tillgängligt samhälle.
Jämlikhet i levnadsvillkor för flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionshinder.	Ge barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder förutsättningar för självständighet och självbestämmande.	Se till att handikapperspektivet genomsyrar alla samhällssektorer.

Arbetet skall koncentreras på att undanröja de hinder som finns för full delaktighet i samhället. När ett tillgängligt samhälle skall skapas avses med tillgänglighet inte bara fysisk tillgänglighet utan även tillgång till språket, tillgång till samhällsinformation och allt annat som hindrar människor att känna till och nyttja sina rättigheter samt att delta i en samhällsgemenskap och göra fria val i vardagen.

Regeringen framhåller att statliga myndigheter enligt handlingsplanen har ett särskilt ansvar att beakta handikapperspektivet, att myndigheterna bör verka för att de handikappolitiska målen och FN:s standardregler integreras i verksamheten, och att en central del är att göra myndigheternas lokaler, verksamhet och information mer tillgängliga.

Ett antal statliga myndigheter bör enligt handlingsplanen ha ett särskilt sektorsansvar som innebär att de får en specifik roll vid genomförandet av handlingsplanen. Sektorsmyndigheterna skall utforma sektorsvisa etappmål

som bör vara uppfyllda till år 2010. Vidare skall handikappombudsmannen vara ett nationellt tillgänglighetscentrum som bör stimulera och driva på utvecklingen mot ett tillgängligare Sverige. Centrumet bör svara för kunskapsuppbyggnad, rådgivning, utveckling och samverkan samt följa myndigheters, kommuners och andra organs utveckling inom tillgänglighetsområdet.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) skall enligt handlingsplanen ta fram ett nationellt program för kompetensutveckling med syftet att förbättra bemötandet av personer som har funktionshinder.

Uppföljningen

Regeringen framhåller i skrivelsen att betydande insatser gjorts under de två senaste åren för att förverkliga handlingsplanen. Tillgänglighetscentrumets verksamhet har kommit i gång, de sektorsmyndigheter som tillsammans med regeringen skall leda arbetet med att förverkliga de handikappolitiska målen har föreslagit etappmål, lagar och förordningar har trätt i kraft, utredningar har avslutats och nya har inletts, försöksprojekt pågår, nya statliga medel har satsats inom bl.a. kulturområdet och IT-området.

Ökad tillgänglighet till kulturen, tillgängligare vallokaler och möjlighet för personer med funktionshinder att som förtroendevalda kunna delta i det politiska arbetet är områden som regeringen prioriterat.

Regeringen redovisar i skrivelsen insatser inom de tre arbetsområdena:

1. ett handikapperspektiv som genomsyrar alla samhällssektorer,
2. ett tillgängligt samhälle,
3. ett bättre bemötande.

Inom området för *ett handikapperspektiv som genomsyrar alla samhällssektorer* anger regeringen att statliga myndigheter och institutioner skall vara föredömen. Vidare anför regeringen att det nationella tillgänglighetscentrumets arbete med att stödja och hjälpa myndigheter att göra Sverige tillgängligare har kommit i gång, att statliga myndigheter skall göra inventeringar av de hinder som skapar otillgänglighet och upprätta handlingsplaner för att deras lokaler liksom deras verksamhet och information skall göras tillgängliga. Sektorsmyndigheter har utsetts och dessa myndigheter har i samråd med Handikappombudsmannen och andra myndigheter definierat sin roll. Regeringen kommer att besluta om etappmål som skall vara uppfyllda till 2010. Arbetet går vidare i nästa fas när de statliga myndigheterna skall arbeta mer konkret med tillgänglighetsfrågor och med att förverkliga etappmål. Regeringen avser också att inom kort tillsätta en utredning för att se över myndighetsstrukturen för det handikappolitiska arbetet i syfte att effektivisera genomförandet av den nationella handlingsplanen samt se över om handikapperspektivet beaktas i villkoren för olika statliga stöd och vid behov skärpa kraven.

Inom området för *ett tillgängligt samhälle* framhåller regeringen bl.a. att vallokaler blivit tillgängligare genom en ny regel som skärper kommunernas ansvar att använda vallokaler som kan användas av alla och att en uppföljning

visar att kommunerna endast i ett fåtal fall inte har lyckats hitta vallokaler som är tillgängliga. Vidare pekar regeringen på att den i propositionen Demokrati för det nya seklet betonat att tillgängligheten till kommunala lokaler för politisk verksamhet också skall förbättras och på att möjligheten att kunna medverka i politiska sammanträden på lika villkor är betydelsefull, inte minst ur demokratisk synvinkel. Regeringen nämner också att en arbetsgrupp inom Regeringskansliet skall främja utvecklingen av den politiska processen med stöd av informationstekniken. I gruppens uppdrag ingår att lämna förslag om hur personer med funktionshinder kan få ökad tillgänglighet till IT för det politiska arbetet. Regeringen kommer att följa hur arbetet för att göra det politiska arbetet mer tillgängligt för funktionshindrade fortskrider och återkomma med ytterligare lagförslag om detta visar sig nödvändigt.

Regeringen nämner vidare att 5 miljoner kronor tillförts anslaget för statsbidrag till elektronisk kommunikation, som ger personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda eller gravt språkstörda möjlighet att kommunicera via ett kommunikationsnät. Plan- och bygglagen (1987:10) har ändrats så att dels tydligare krav kan ställas på tillgänglighet när allmänna platser iordningställs och ändras, dels enkelt avhjälpta hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga skall undanröjas i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Regeringen har tillsatt en kommitté (M 2002:05, dir. 2002:97) som skall se över plan- och bygglagstiftningen med det övergripande målet att stärka lagstiftningens roll som ett instrument för hållbar utveckling, vilket bl.a. innebär att den byggda miljön skall vara tillgänglig, trygg och präglas av mångfald. Betydelsen av att frågor som rör tillgänglighet och användbarhet för alla skall beaktas vid översynen. Demokrati- och rättighetsperspektivet skall enligt direktiven genomsyra hela planeringsprocessen.

I fråga om kulturupplevelsers tillgänglighet nämner regeringen att Sveriges Television AB för år 2001 tilldelats 10 miljoner kronor utöver ordinarie medelstilldelning för insatser för att öka tillgängligheten för personer med funktionshinder. De nu gällande sändningstillstånden för public service-företagen innebär bl.a. att programbolagens insatser för att göra programmen tillgängliga för funktionshindrade skall öka under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Television AB bör arbeta för att minst hälften av sändningstiden för förstagångssändningar med svenskt ursprung är textad vid utgången av tillståndsperioden. Ett mål skall även vara att uppläst textremsa kan erbjudas under tillståndsperioden. Sveriges Television AB bedriver också programverksamhet för döva. Enligt sändningstillståndet för Sveriges Utbildningsradio AB skall andelen textade program öka påtagligt under tillståndsperioden jämfört med år 2001. Sveriges Radio AB skall eftersträva god hörbarhet i sändningarna. Av sändningstillståndet för TV 4 framgår att företaget skall göra stora underhållningsprogram och svensk TV-dramatik tillgängliga för personer med funktionshinder i minst samma omfattning som under år 1996. Verksamheten för personer med funktionshinder skall under tillstånds-

perioden utökas i den mån nya tekniska förutsättningar gör detta möjligt inom ramen för oförändrade kostnader.

Inom området för *ett bättre bemötande* framhåller regeringen bl.a. att riksdagen efter förslag från regeringen har antagit ändringar i regeringsformen för att motverka diskriminering av personer med funktionshinder. Diskrimineringskommittén (N 2002:06, dir. 2002:11) har fått i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behov av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Uppdraget skall redovisas i december 2004.

I 2001 års utredning om hur två EG-direktiv skall genomföras i Sverige föreslås bl.a. en lag om förbud mot diskriminering på grund av funktionshinder. Tillämpningsområdena föreslås bli mer omfattande än gällande svensk diskrimineringslagstiftning. Regeringen har i en handlingsplan för de mänskliga rättigheterna även lagt grunden för ett mer samlat synsätt på mänskliga rättigheter i Sverige.

Regeringen anför att det arbete som gjorts och görs för att se över och vid behov skärpa diskrimineringslagstiftningen, i syfte att förbättra tillgängligheten för och bemötandet av personer med funktionshinder, är angeläget. Inriktningen är bl.a. att frågor som rör tillgänglighet alltid bör beaktas i situationer som kan leda till att människor med funktionshinder kan bli fullt delaktiga i samhällslivet.

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) har fått i uppdrag att verka för ökad kompetens om bemötande av personer med funktionshinder. Genomförda insatser skall avrapporteras årligen till regeringen. Enligt uppdraget skall myndigheten arbeta fram ett nationellt program för kompetensutveckling som rör bemötande av personer med funktionshinder. Programmet skall ha en tydlig förankring i de handikappolitiska principerna och ange mål och inriktning för kompetensutvecklingen. Sisus skall även i samråd med Statens kvalitets- och kompetensråd och andra intressenter utveckla ett utbildningsunderlag i handikappolitiska frågor för statsförvaltningen.

Regeringen erinrar i fråga om bättre bemötande inom sociala verksamheter bl.a. om de nyligen införda möjligheterna att motverka kommunalt domstolstrots genom sanktionsavgifter. Lagändringarna har gällt för kort tid för att några effekter skall kunna redovisas.

Motion

I den ovan nämnda motion 2002/03:So21 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) yrkande 20 begärs ett tillkännagivande för regeringen om synskadades möjligheter att personrösta. Motionärerna anser att i skrivelsen kunde ha ägnats mer uppmärksamhet åt att synskadade i dag inte har möjlighet att personrösta med bevarad valhemlighet, utan de behöver ta hjälp för att läsa valsedeln och för att markera vilket namn personrösten avser. Enligt motionärerna torde det vara möjligt för Valmyndigheten att genom teknikupphandling ta fram en apparat som medger en synskadad att personrösta utan att valhemligheten röjs.

Bakgrund

Konstitutionsutskottet behandlade under föregående riksmöte i samband med regeringens proposition 2001/02:53 Ändringar i vallagen, m.m. (bet. 2001/02:KU8) en motion om synskadades rätt till valhemlighet, där motionärerna föreslog ett tillägg till vallagen av innebörd att denna rätt skulle tillgodoses t.ex. genom att ett system utarbetas där valsedlar och valkuvert med punktskrift kan användas.

Utskottet redovisade i betänkandet att Riksskatteverket (RSV) inför varje val upprättar information för synskadade. Informationen består i *dels* kassettband med samma information som RSV:s broschyrer, *dels* material i punktskrift. Detta material innehåller bl.a. kuvert med lösa valsedlar. Kuverten har text i punktskrift som anger vad kuvertet innehåller, t.ex. valsedlar för ett visst parti i riksdagsvalet. Valsedlarna är däremot inte i punktskrift, eftersom det enligt RSV skulle äventyra valhemligheten.

Utskottet hänvisade till den bedömning som gjorts under riksmötet 1998/99 (bet. 1998/99:KU17) av en motion med yrkande om valsedlar med punktskrift. Utskottet gjorde då följande bedömning.

I dag finns information till synskadade väljare dels på kassettband, dels med punktskrift. Dessutom distribueras kuvert med text i punktskrift som innehåller valsedlar utan punktskrift. Denna ordning har utformats med tanke på valhemligheten. Utskottet är med hänsyn till valhemligheten inte berett att föreslå att även valsedlarna skall utformas med punktskrift och avstyrker därför motionen.

Utskottet hänvisade vidare till att regeringen i den föreliggande propositionen (s. 71 f.) anført bl.a. att när det gäller röstningsförfarandet för synskadade väljare Riksskatteverket i samråd med Synskadades Riksförbund (SRF) sett över vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta förfarandet. Till valet år 1991 togs i samarbete med SRF fram ett särskilt valmaterial som kunde läsas i punktskrift. Materialet bestod av ett ytterkuvert med separata kuvert med en partimarkerad valsedel för vart och ett av de åtta största partierna och blanka valsedlar (totalt 27 kuvert per väljare). Innehållet fanns angivet i punktskrift utanpå kuverten. Väljaren kunde därmed ta ut en valsedel för varje val och lägga in i ordinarie valkuvert vid röstningen i vallokal eller på posten. Varje försändelse innehöll också ett särskilt informationsblad. Materialet skickades till de synskadade som enligt SRF:s register läste punktskrift. Materialet sändes också till varje länsstyrelse och valnämnd för vidare distribution efter begäran. Landets taltidningar fick också information. Distributionen hade därefter ytterligare utökats till att omfatta länsbibliotekens inläsningstjänst. Vidare hade en ljudkassett framställts med texten från väljarbroschyren.

Regeringen hade påpekat i propositionen att de redovisade åtgärderna ger synskadade möjligheter att utan insyn från någon annan person rösta på ett parti men inte löser de problem som uppkommit för synskadade genom de nya reglerna om personröstning. Regeringen framhöll att det givetvis inte är tillfredsställande att synskadade inte utan insyn från annan kan personrösta. Valtekniska utredningen år 2000, vars förslag låg till grund för förslagen i

propositionen, hade dock bedömt att detta i framtiden genom röstning via Internet skulle komma att bli möjligt även för synskadade. I avvaktan på att en sådan ordning införs hade utredningen inte velat förorda en lösning som tillåter röstning med valsedlar som väljaren själv skrivit ut via Internet. Varken SRF eller Hjälpmedelsinstitutet hade kunnat se några möjligheter att med bibehållen valhemlighet personrösta utan hjälp. I stället hade man föreslagit att "auktoriserade röstmedhjälpare" skulle införas. Från Hjälpmedelsinstitutet hade man sagt att det knappast var tänkbart att förrän röstningen görs "teknisk" för alla åstadkomma något för synsvaga utan åsidosättande av valhemligheten. Mot bakgrund av det anförda fann regeringen att någon förändring av valsedlarnas utformning inte borde föreslås "för närvarande".

Utskottet ansåg i sitt ställningstagande att det är av stor betydelse att alla kan rösta utan att valhemligheten åsidosätts. Att, såsom föreslogs i motionen, använda valsedlar och valkuvert med punktskrift skulle enligt utskottet åsidosätta valhemligheten. Utskottet avstyrkte därför den föreliggande motionen.

I regeringens *regleringsbrev* för budgetåret 2003 avseende Valmyndigheten anges som ett av målen inom verksamhetsområdet Demokrati och deltagande att myndigheten skall följa den svenska och internationella utvecklingen i fråga om elektronisk röstning, och myndigheten skall i återrapportering redovisa hur man följt utvecklingen och vad som framkommit under året. Valmyndigheten har också genom regleringsbrevet getts i uppdrag att till regeringen senast den 30 april 2003 lämna en rapport om den svenska och internationella utvecklingen av elektronisk röstning.

Regeringen har den 16 april 2003 beslutat om *direktiv för en parlamentarisk kommitté* att se över bestämmelserna i vallagen och lämna förslag till en ny lag (Ju 2003:00, dir. 2003:37). I uppdraget ingår bl.a. att överväga i vilken utsträckning elektroniska förfaranden bör införas vid röstning i röstningslokal. Kommittén skall särskilt beakta de fördelar sådana förfaranden kan ha för bl.a. funktionshindrade väljare.

Konstitutionsutskottets ställningstagande

I ett samhälle för alla är det av stor betydelse att funktionshindrade skall kunna delta i den demokratiska processen på så likvärdiga villkor som möjligt. Ansträngningar görs för att nå detta mål, och utskottet vill betona vikten av att dessa ansträngningar fortsätter.

Som nämnts ovan avser konstitutionsutskottet att i höst behandla ett antal motioner som rör vallagsfrågor, bland dem motioner om att synskadade skall ha möjlighet att kunna utöva sin rösträtt fullt ut med bibehållen valhemlighet. Utskottet har tidigare anförts att det är av stor betydelse att alla kan rösta utan att valhemligheten åsidosätts. Enligt utskottets mening bör det ovan nämnda utredningsuppdraget att ta fram förslag till hur elektroniska förfaranden skall kunna införas vid röstning ses som ett viktigt led i arbetet att uppnå syftet att synskadade skall kunna rösta på lika villkor som andra.

Med det anförda föreslår konstitutionsutskottet att socialutskottet avstyrker motion 2002/03:So21 yrkande 20.

Stockholm den 8 maj 2003

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Kenth Högström (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Kerstin Lundgren (c), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s) och Gustav Fridolin (mp).